

Інформаційно-ігрові методи навчання як засіб формування мовленнєвої компетенції та креативних можливостей старших дошкільників.

Луцьянова О.А.
вихователь
ДНЗ №8 «Світлячок»
м.Лисичанськ
Луганської області

Розвиток креативності – пріоритетна вимога освітніх програм. Як його реалізувати у мовленнєвій діяльності? Як запалити у дитини вогник творчого розповідання?

Проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей є досить актуальною на сучасному етапі для дошкільної освіти. Бо вимога Базового компоненту дошкільної освіти – виховання особистості, яка успішно діє в різних життєвих ситуаціях - безпосередньо залежить від комунікативних умінь та навичок, достатній рівень яких дає дитині змогу самореалізуватися й адекватно діяти у соціальному оточенні. І основи цієї здатності слід закладати з дошкільного віку.

Творче мовлення дошкільника неможливе без творчого мислення, розвинутої уяви та фантазії. Воно не виникає на порожньому місці, а спирається на минулий досвід дитини.

Розвиток мовлення – це не лише збагачення словника, формування звукової, граматичної культури та удосконалення зв'язного мовлення. Насамперед, це – розвиток вміння спілкуватися. Тому ми вчимо дітей робити повідомлення, пояснювати, переконувати, доповнювати, домовлятися, хвалити, дискутувати, вітати, слухати інших, користуватися вербальними та невербальними засобами виразності. Ми знайшли один з ефективних засобів пробудження інтересу до спільної діяльності дорослих та дітей шляхом використання коректурних таблиць як своєрідною інформаційно – інтелектуальною грою, яка розгорнута в часі та просторі.

Мета статті – познайомити із використанням педагогами на практиці коректурних таблиць (за методикою доктора педагогічних наук Наталії Гавриш) та багатокольорових асоціативних смужок.

Виклад основного матеріалу.

Дитинство, передусім дошкільне, єдиний період життя, коли творчість може стати універсальним і природним способом буття людини.

Розвиток креативності як базової якості, інтелектуальної та мовленнєвої креативності особистості дошкільника потребує широкого життєвого простору, включення в різні види діяльності, достатньої свободи дій. Водночас, щоб цей простір не виявився пустопорожнім для розвитку дитини, необхідна доцільна, помірна участь дорослого. Адже нерідко ми можемо спостерігати безпорадного й змученого малюка серед купи іграшок і предметів. Він не знає, що з цим усім можна робити. Натомість креативна дитина може тривалий час зацікавлено діяти з тим самим предметом, відкриваючи для себе його нові грані та можливості для використання. Але потрібна не просто присутність дорослого, а розумне і терпляче керівництво творчими пошуками, спробами дитини, вміння взаємодіяти, не підміняючи й не випереджаючи дитячу допитливість, а лише спрямовуючи та підтримуючи її.

Важливою умовою організації творчої взаємодії дорослих і дітей у пізнавальній діяльності є пробудження спільного інформаційно-ігрового інтересу в процесі застосування будь-якого ефективного розвивального засобу — книги, набору картинок або сюжетної картини, багатофункціонального обладнання тощо. До таких засобів пропоную віднести і коректурні таблиці.

Коректурні таблиці — це інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітинок, заповнених предметними картинками (цифрами або буквами; цифрами і буквами; символами чи знаками, геометричними фігурами). Кількість картинок у коректурній таблиці для використання в молодшій групі має становити від 9 до 12, максимально — 16 картинок; у старшій — 20 - 25 картинок. Щоменші діти, то більш очевидними мають бути зв'язки між предметами як тематичним угрупованням.

Картинки слід добирати, не просто групуючи зображення предметів за видовою ознакою, а так, щоб стимулювати розумову діяльність дітей, активізувати психічні процеси: сприйняття, увагу, уяву, пам'ять, мовлення, мислення тощо.

Тематична палітра коректурних таблиць може бути досить широкою. Вона майже не змінюється в різних вікових групах, розширюється лише змістове наповнення та урізноманітнюються зв'язки між елементами теми.

Скажімо, тема «Весна» для молодших дошкільників представлена коректурними таблицями з підтем: весняні ознаки в природі, одяг людей навесні. А для старших дошкільників тему «Весна» розширено ще й такими підтемами, як-от: весняні роботи, життя тварин навесні тощо.

Доцільно кожен клітинку коректурної таблиці пронумерувати і підписати друкованим шрифтом — це значно розширить розвивальні можливості використання таких таблиць: мимовільно малюки запам'ятовуватимуть цифри і образ друкованого слова. Без особливих зусиль, завдяки регулярному використанню коректурних таблиць, діти привчаються запам'ятовувати, так би мовити, «зчитувати» зоровий образ надрукованого слова, зіставляти його з буквеним виразом, що у майбутньому забезпечить оптимальну техніку читання, яка базується на впізнаванні засвоєних раніше друкованих слів. Крім того, це дає змогу використовувати коректурні таблиці не лише для реалізації пізнавальних, інтелектуальних, мовно-мовленнєвих (фонетичних, лексичних, граматичних, мовленнєво творчих) завдань, а й для вправлення дітей у математичних умінь (порахувати, встановити послідовність, порівняти, визначити форму, дібрати предмет-замісник тощо), закріплення орієнтування в просторі («перед», «між», «вище», «нижче», «за» тощо), розвитку уваги та спостережливості дошкільників. Можливо, це і пояснює саму назву «коректурна таблиця» — таблиця, яка дає змогу коригувати наше сприйняття об'єктів і явищ дійсності.

Коректурні таблиці, як і будь-які інші творчі ігри, можна використовувати

- на початку заняття — як засіб активізації психічних процесів і включення дітей у навчально-пізнавальну діяльність;
- в основній частині заняття — для уточнення знань і розширення інформаційно-пізнавального кола уявлень дошкільників, унаочнення процесу встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами дійсності тощо.

Поза межами організованого навчання коректурні таблиці можна застосовувати як своєрідну інтелектуальну гру, в якій діти змагатимуться поодиночки або командами на швидкість реакції, точність і широту сприйняття, багатший словник тощо. Головне, що забезпечує успіх їх використання, — живий інтерес дітей, радість відкриття, допитливість, мовленнєва ініціативність, задоволення відвідчуття своєї інтелектуальної спроможності. А організація групових ігор сприяє розвитку товариських партнерських стосунків між дітьми.

Існують декілька варіантів роботи з таблицями:

- ✓ дорослий оголошує запитання або завдання, діти виконують його, пояснюють свої дії; дорослий може прокоментувати відповідь. Основне завдання — завдяки уважному слуховому сприйняттю і зосередженому розгляданню таблиці знайти правильну відповідь і назвати правильне слово (слова);

- ✓ запитання чи завдання представлені на картках за допомогою символічних знаків, які діти мають самостійно «прочитати». Дати відповідь на запитання чи виконати завдання діти мають, використовуючи спеціальні фішки (геометричні фігури, дрібні предмети, якими діти накривають картинки-відповіді), а потім прокоментувати результат виконання завдання. Суть розумових дій полягає в тому, щоб не лише знайти в таблиці правильну відповідь, а й виконати додаткові завдання — накрити, розфарбувати, порахувати, зіставити зі схемою, моделлю, символом тощо;

- ✓ діти працюють з розлінованою, але незаповненою коректурною таблицею-рамкою і набором предметних картинок-карток, заповнюючи клітинки згідно з усними завданнями дорослого або символічними вказівками на форму (колір, букву, число, величину тощо). Такі завдання розвивають здатність орієнтуватися в таблиці, вправляють у розумінні й правильному вживанні прийменників («між», «за», «перед», «під» тощо), просторових прислівників («вище», «нижче», «справа», «зліва») і прикметників (червоний, круглий, великий тощо).

Основною метою завдань на систематизацію предметів чи об'єктів є виділення певної системи, яка містить всі об'єкти, та розбиття цієї системи на декілька підсистем за певною ознакою. Починати роботу пропоную з таких завдань:

- розкласти на різних рядах усі картинки із зображенням предметів за формою;

- розкласти на різних рядах усі картинки із зображенням предметів за кольором;
- розкласти на різних рядах усі картинки із зображенням предметів за розміром.

Поступово завдання ускладнюються, предмети класифікують за двома, а іноді й за трьома ознаками, при цьому вони можуть бути як протилежними, так і близькими за значенням. Завдання на виділення ознак, які доповнюють характеристику об'єктів, можуть бути такими:

- відшукати асоціативні пари;
- назвати слова-синоніми;
- назвати слова, що римуються;
- визначити пари «друг — ворог»;
- дидактична гра «Кому що потрібно?» тощо.

Завдання цього типу дають змогу навчити дітей орієнтуватись у таблиці, рухаючи очима по горизонталі і по вертикалі, з'ясовуючи «адресу» об'єкта. Починати роботу варто з визначення «будиночків» (вертикальні ряди) і «поверхів» (горизонтальні ряди), з часом діти навчаться знаходити їх одночасно. Якщо дошкільники легко справлятимуться з цим завданням, доцільно ввести символічні позначки: своєрідні осі координат, де стрілочками та цифрами позначені напрямки пошуку. За допомогою карток, на яких задано параметри пошуку, діти вже без участі дорослого можуть знаходити потрібні об'єкти або самостійно вигадувати й записувати відповідними символами завдання для інших на знаходження картинки за «адресою».

Під час занять дуже важливо стимулювати виникнення діалогу між дітьми та схвалювати їх намагання ставити запитання одне одному. При цьому запитання, які дорослий ставить дітям, мають стимулювати їх до внутрішнього пошуку, розмірковувань, визначення існуючих залежностей між об'єктами та взаємозв'язків між ознаками й функціями предметів, особливостями їх застосування тощо.

Поза межами організованого навчання коректурні таблиці застосовуються як своєрідна інтелектуальна гра, в якій діти змагаються поодиночці або командами на швидкість реакції, точність і широту сприйняття, багатший словниковий запас... Під

час дидактичних ігор «Порахуй!», «Швидко назви!», «Скажи котрий» діти мимоволі запам'ятовують цифри, вправляються в порядковій та кількісній лічбі; вчаться встановлювати послідовність, визначати форму.

Такі вправи як «Купка слів», «Додай слово», «Знайди картинку і назви її» сприяють збагаченню лексичного запасу та фонематичного слуху, дозволяють оволодіти граматичною будовою мови.

Мовленнєві завдання «Склади речення», «Поясни слово», «Придумай історію за картинками» забезпечують розвиток зв'язного мовлення та формування комунікативних здібностей, до того ж дошкільнята вчаться виражати свої думки, бажання, переживання.

З метою активного засвоєння та закріплення знань дітей про природу доцільними будуть такі вправи «Зberi осінній букет», «Одягнись на прогулянку», «Хто де живе, чим харчується» тощо.

Пропонуємо ігри з використанням коректурних таблиць для розвитку пізнавальної діяльності дітей.

Гра «Що до чого підходить»

Можуть грати четверо - шестеро дітей. Із набору карток на столі дитина обирає будь-яку і накриває ту картинку на таблиці, яка пов'язана з нею логічним зв'язком: пір'ячко - лебідь, бо в лебедя є пір'я; банани - слон, бо вони також з Африки; сир - миша, бо вона їсть сир, голка – нитка, бо можна шити тощо.

Гра «Загадкові знаки»

Попередньо вихователь обговорює з дітьми картки з символічними позначками, домовляючись між собою, які з ознак ці картки позначатимуть. Скажімо:

- прямокутну — зошит, круглу форму позначатиме м'яч, трикутну — прапорець;
- жовтий колір — сонечко, зелений — листок, червоний — суниця;
- маленький — одноповерховий будиночок, великий розмір — хмарочос.

Потім вихователь пропонує дітям знайти на таблиці картинку за сукупністю ознак. Наприклад, діти одержують картки із зображеннями м'яча, сонечка і хмарочоса. Тож мають знайти на коректурній таблиці відповідний об'єкт — круглий, жовтий, великого розміру (гарбуз).

Як ускладнення можна запропонувати аналогічне завдання на основі протиставлення: «Круглий, але не сонце, барвистий, але не веселка».

Гра «Відшукай будиночок»

На столі — картки із зображеннями різних видів житла. Діти по черзі обирають картку і накривають нею відповідне зображення тварини чи птаха на коректурній таблиці. Доречно пропонувати дітям складати речення за результатом розв'язання завдання, скажімо: «Слон живе у джунглях». Як ускладнення можна запропонувати дітям картки не із зображенням, а зі словом, що його позначає: барліг, нора, лігво, печера. Перед грою вихователь зачитує дітям надпис на картці.

Гра «Порівняй за величиною»

Гру можна проводити і на занятті, й під час самостійної пізнавальної діяльності дітей. Для гри знадобляться картки з цифрами або смужки різної довжини (геометричні фігури різного розміру).

Вихователь пропонує дітям розкласти цифри чи смужки на коректурній таблиці так, щоб позначити закономірність — від найбільшого до найменшого; від найвищого до найнижчого, від найширшого до найвужчого.

Мовленнєво-творча гра «Складаємо історію за картинками»

Гра сприяє розвитку фантазії, активізації мовлення, логічного мислення, дає дітям змогу встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, утворювати сюжетні лінії на основі опорних слів. Для гри дітей доцільно об'єднати у невеличкі під-групи по 4 — 6 осіб, кожна з яких одержує картку із вказаними номерами картинок з коректурної таблиці й запропонованим алгоритмом розповіді. Вихователь пропонує членам команди за відведений час скласти історію, домовившись між собою, в якій послідовності її розповідатимуть та з якого слова розпочинатимуть.

Після виконання завдання вихователь може запропонувати намалювати чи записати складену історію (або лише її план). Варіант добору картинок з опорними словами та структурно-логічних схем розповідей може бути таким:

- Був собі...
- Одного разу...
- Раптом...
- А тут...
- І тоді.

Коректурні таблиці, опрацьовані на заняттях, варто використовувати в самостійній ігровій діяльності дітей.

Наряду з коректурними таблицями цікаво використовувати на заняттях і багатокольорові асоціативні смужки. Такі смужки можуть бути різного розміру та з різноманітним кольоровим наповненням. Спочатку діти розглядають смужку, називаючи кольори та предмети чи об'єкти, які мають певний колір, потім складають творчу розповідь, спираючись на кольорову смужку.

Такий посібник розвиває у малечі творче мислення, креативність, діалогічне та монологічне мовлення.

Висновок.

Отже впевнено можна сказати, що використання в освітньому процесі коректурних таблиць та багатокольорових асоціативних смужок є надзвичайно ефективним засобом розвитку комунікативної діяльності, креативності, мовленнєвої компетентності та пізнавальної діяльності дошкільнят.

Література.

Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)

Безсонова О. Коректурні таблиці як стимул пізнавальної активності дошкільнят// Вихователь-методист. — 2012. — N2

Гавриш Н. Коректурні таблиці як засіб стимулювання креативності дітей // Вихователь-методист. — 2012. — № 9.

Гавриш Н. Логічні схеми для інтегрованих занять // Дошкільне виховання. - 2005. - № 12.

Гавриш Н., Безсонова О. «Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дошкільників», Методичний посібник. — Київ: Слово, 2015

((За матеріалами ІХ Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій, м.Черкаси, 21-22 вересня 2017 р.)